

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO VILOYATI HOKIMLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
ARXEOLOGIYA VA BUXORO TARIXI KAFEDRASI**

**“BUXORO YAHUDIYLARI: MINTAQANING IJTIMOIIY-
IQTISODIY VA MADANIY HAYOTIDA”**

mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

MATERIALLARI

24-fevral, 2026-yil

BUXORO - 2026

DASTURIY QO'MITA

B.K.Zaripov – Buxoro viloyati hokimi, rais;
O.X.Xamidov - Universitet rektori, rais muovini;
A.T.Jurayev – Xalqaro aloqalar bo'yicha prorektor;
K.A.Samiyev - Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, a'zo;
O.S.Qahhorov - Ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirish departamenti boshlig'i, a'zo;
B.B.Namozov - Tarix va yuridik fakulteti dekani, a'zo;
J.Sh.Hayitov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası mudiri, a'zo;
Sh.A.Xaitov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası professori, a'zo;
H.H.To'rayev - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası professori, a'zo;
A.T.Ochilov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası professori, a'zo;
K.J.Rahmonov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
F.U.Temirov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
A.H.Ahmadov - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
M.I.Niyazova - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
M.B.Qurbonova - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
A.H.Boltayev - Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti, a'zo;
Sh.O'.Nosirov – Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası o'qituvchisi, kotib;

TASHKILIY QO'MITA

O.X.Xamidov	– Universitet rektori, rais;
A.T.Jurayev	– Xalqaro aloqalar bo'yicha prorektor, a'zo;
O'.U.Rashidov	– Moliya va iqtisod bo'yicha prorektor, a'zo;
K.A.Samiyev	– Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, a'zo;
B.B.Namozov	– Tarix va yuridik fakulteti dekani,rais muovini, a'zo;
O.S.Qahhorov	– Ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirish departamenti boshlig'i, a'zo;
J.Sh.Hayitov	- Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası mudiri, a'zo;
G.T.Zaripov	– Rivojlantirish departamenti bosh mutaxassisi, a'zo;
K.J.Rahmonov	– Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası dotsenti pedagogika fanlari doktori, a'zo;
Sh.O'.Nosirov	– Buxoro tarixi kafedrası o'qituvchisi, kotib.

Konferensiya Buxoro viloyat hokimining 2026-yil 10-fevraldagi № 1-01/05/30 raqamli Amerika Qo'shma Shtatlari delegatsiyasining Buxoroga tashrifi hamda "Buxoro yahudiylari mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida" mavzusidagixalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasini yuqori darajada tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish bo'yicha chora-tadbirlar rejasiga muvofiq o'tkazilmoqda.

MUNDARIJA

Tabrik soʻzi	3
1-SHOʻBA. BUXORO VOHASIDA YAHUDIYLAR MEʼMORIY MEROSINING SHAKLLANISHI VA RIVOJI.....	5
Роберт Альмеев. Пайкендская менора - свидетельство о пребывании предков Бухарских евреев в Бухарском оазисе в X.в.....	5
Вохидов Шодмон, Шарифова Гулпар. Еврейский квартал в Бухаре сквозь времён и года... ..	7
Бегметов Улутбек Рахматуллаевич. Вклад Бухарских евреев в экономическое развитие ..	20
Akramov Dilmurod Nurmurodovich. Tasviriy sanʼat taʼlimida Buxoro yahudiylari meʼmoriy merosidan foydalanish imkoniyatlari.....	22
Aymatova Zarnigor Gʻulomovna. Sinagoga: kelib chiqish tarixi va Buxoro jamoasining ma'naviy merosi.....	25
Кобилджонов Сухроб, Раджабов Амир. Дома Бухарских евреев	30
Shaxzod Yodgorov. XIX–XX asrlarda Buxoro yahudiy meʼmorchiligining evolyutsiyasi: anʼana va modernizatsiya	35
2-SHOʻBA. BUXORO YAHUDIYLARINING MUSIQA MADANIYATI VA SANʼAT ANʼANALARI.....	40
Toʻxtasin Rajabov Ibodovich. Buxoro shashmaqomida yahudiy sanʼatkorlarning oʻrni	40
Вохидов Шодмон, Эргашев Джахонгир. Нагрудные украшения Бухарских евреев.....	43
B. Mustafayev. Buxoro yahudiy maqomchilari va ustoz-shogird anʼanalari	48
Muxamedov Toʻlqinjon Djurayevich. Buxoro yahudiylari tarixi va ularning shashmaqom sanʼatidagi oʻrni	50
Имануэль Рыбаков. О творчестве поэта Юсуфа Яхуди	53
Вохидов Шодмон Хусейнович, Нуритдинова Шахнозобону. Виды украшений у Бухарских евреев (конец XIX - начало XX вв.)	60
Вохидов Шодмон Хусейнович, Сенга етмагунча тўхтамайман.....	67
Тамара Катаева. К вопросу преемственности традиций Бухарских евреев в искусстве созанда в США	74
Хушваков Наби Олимович. Истоки макома и Бухарский еврей Шахрисабза в экспозиции музея маком.	75
Эшпўлат Ортиқов. Бухоро яхудийлари ва миллий мумтоз мусикамиз.....	77
Ниязова Махсума Ильясовна. Ювелирное дело Бухарских евреев.	78
Шавкат Бобожонов. Марям Ёкубова – Бухоро яхудийлари санъати дарғаси.....	81
Murodova Sadoqat Qoʻziboyevna. Buxoro shashmaqomi tarixidan	83
Ramazon Xurramov. Buxoro yahudiylari va Aron Shalomayev ijodi.....	86
Xodjayeva Sanobar Nasrullayevna. Toʻhfaxon (Yafa) Pinxasova va uning “Sanʼat va sanʼatkoroni musiqai anʼanaviy Buxori” kitobi.....	89
Norova D.R. Buxoro yahudiylarining anʼanaviy zardoʻzlik liboslari.....	92
Radjabova Nodira Mehmonovna. Nishon Otamurodov-xalq qoʻshiqlari targʻibotchisi.....	93
Нилуфар Турсункулова. Бухоро шашмаком музейини ташкил этиш тамойиллари	96
Muxammadjonova Ruxshona Murodjon qizi. Buxoro yahudiylarining folklor musiqasi va uning zamonaviy talqinlari.....	100
3-SHOʻBA. BUXORO YAHUDIYLARINING URF-ODATLARI, ANʼANALARI VA KUNDALIK TURMUSHI	103
Дониёров Алишер Худайбердиевич. Бухоро яхудийлари маданиятида анъана ва адаптация муаммоси (этнологик ёндашув).....	103
Манзила Қурбонова, Т.Г.Емельяненко – Бухоро яхудийлари этнографияси билимдони .	110
Фаррух Темиров. Академик Садриддин Айний – Бухоро яхудийлари ҳақида	115

Adabiyotlar ro'yxati.

1. “Buxoro adabiyoti va san’ati” 2018-yil 11aprel 8-bet.
2. “Buxoronoma” 2008-yil. 8-may. 12-bet.
3. “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” 2019-yil
4. “Buxoro adabiyoti va san’ati” 2018-yil 11aprel 8-bet.
5. Shazrisabz shahar “Maqom davlat muzeyi”ning konsepsiyasidan.
6. главный редактор газеты The Bukharian Times.

BUXORO YAHUDIYLARI VA ARON SHALOMAYEV IJODI

Ramazon Xurramov,
Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr boshlarida Buxoro shahrida shakllangan va Markaziy Osiyodagi eng qadimgi yahudiy jamoalaridan biri hisoblangan Buxoro yahudiylarining tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayoti tahlil qilinadi. Tadqiqotda jamoaning shahar hayotidagi o‘rni, asosiy xo‘jalik faoliyat turlari, diniy institutlari hamda etnomadaniy xususiyatlari yoritiladi. Alohida e‘tibor Buxoro yahudiylarining identitetini belgilovchi muhim omillardan biri bo‘lgan yahudiy-tojik (buxoriy) tiliga qaratilib, uning madaniy xotirani saqlashdagi o‘rni ochib beriladi. Shuningdek, maqolada buxoriy tilida ijod qilgan taniqli adib Aron Shalomayevning hayoti va ijodi misolida Buxoro yahudiylari adabiy merosining ahamiyati tahlil qilinadi. XX asr oxirida yuz bergan migratsiya jarayonlari, jamoaning Isroil va boshqa mamlakatlarga tarqalishi hamda diasporada madaniy uzluksizlik masalalari ilmiy-nazariy yondashuv asosida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari Buxoro yahudiylarining tarixiy merosi va etnomadaniy identitetini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. Buxoro yahudiylari, yahudiy-tojik tili, buxoriy tili, etnomadaniy identitet, madaniy meros, sinagoga, migratsiya, diaspora, Aron Shalomayev, Markaziy Osiyo yahudiylari.

Kirish. XX asr boshlarida Buxoro shahri Markaziy Osiyodagi muhim ko‘pmillatli va ko‘pkonfessiyali madaniy markazlardan biri bo‘lib, unda yahudiy aholisi ham salmoqli o‘rin egallagan. Ushbu hududda istiqomat qilgan yahudiylar ilmiy adabiyotlarda “Buxoro yahudiylari” nomi bilan tanilgan bo‘lib, ular mintaqadagi eng qadimiy va tarixan barqaror yahudiy jamoalaridan birini tashkil etgan. Manbalarga ko‘ra, XX asr boshlarida Buxoroda bir necha ming nafar yahudiy istiqomat qilgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich shahar aholisining sezilarli qismini tashkil etgan.

Adabiyotlar tahlili. Buxoro yahudiylari asosan shahar hududida alohida joylashgan mahallalarda, jumladan “Mahallayi Yahudiyon” ([„Mahallai ko‘hna“](#))⁵⁰ nomi bilan mashhur bo‘lgan hududda yashagan. Mazkur hududiy ajralish bir tomondan jamoaning ichki diniy va madaniy hayotini mustaqil tarzda tashkil etish imkonini bergan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, ularning shaharning umumiy iqtisodiy va ijtimoiy hayotida faol ishtirok etishiga to‘sqinlik qilmagan. Aksincha, Buxoro yahudiylari shahar xo‘jalik hayotining muhim bo‘g‘inlaridan biri sifatida tanilgan.

Materiallar va metodlar. Iqtisodiy faoliyat nuqtai nazaridan, Buxoro yahudiylari asosan savdogarlik, ipak va mato savdosi, zargarlik, bo‘yoqchilik kabi hunar va kasblar bilan shug‘ullangan⁵¹. Ular ichki va tashqi savdo aloqalarida muhim vositachi rolini bajargan bo‘lib, ayrim vakillari amirlik saroyi bilan ham iqtisodiy munosabatlarda bo‘lgan. Bu holat Buxoro yahudiylarining nafaqat iqtisodiy faolligini, balki ularning shahar ijtimoiy tuzilmasidagi nisbatan barqaror mavqeini ham ko‘rsatadi.

Buxoro yahudiylarining diniy va madaniy hayoti ham uzoq vaqt davomida izchil saqlanib qolgan. Shaharda bir nechta sinagogalar faoliyat yuritgan bo‘lib, ular nafaqat ibodat joylari, balki jamoaning ijtimoiy va madaniy markazlari vazifasini ham bajargan. Diniy marosimlar, bayramlar va jamoaviy yig‘inlar aynan shu maskanlarda o‘tkazilgan. Bundan tashqari, yahudiy diniy

⁵⁰ https://uz.wikipedia.org/wiki/Buxoro_yahudiylari

⁵¹ <https://mirarabmadrassa.uz/oz/news/208>

ta'limini beruvchi maktablar mavjud bo'lib, ularda bolalarga diniy bilimlar, muqaddas matnlar va urf-odatlar o'rgatilgan.

Til masalasi Buxoro yahudiylarining etnomadaniy o'ziga xosligini belgilovchi muhim omillardan biri bo'lgan. Ular asosan yahudiy-tojik tili yoki buxoriy tili deb ataluvchi, tojik tilining yahudiy lahjasida so'zlashgan⁵². Ushbu til kundalik muloqotda, diniy marosimlarda va og'zaki ijodda keng qo'llanilib, jamoaning madaniy xotirasini saqlashda muhim rol o'ynagan. Til orqali diniy bilimlar, axloqiy qadriyatlar va tarixiy tajriba avloddan avlodga yetkazilgan.

Tarixiy manbalarga ko'ra, Buxoro yahudiylari Markaziy Osiyodagi eng qadimgi yahudiy jamoalaridan biri bo'lib, ularning tarixi kamida ming yilga borib taqaladi. Ular mintaqadagi siyosiy o'zgarishlar, davlatlar almashinuvi va ijtimoiy jarayonlarga qaramay, o'z diniy e'tiqodi va madaniy an'alarini saqlab qolishga muvaffaq bo'lgan. Biroq XX asr o'rtalaridan boshlab, ayniqsa sovet davri va undan keyingi yillarda yuz bergan ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy jarayonlar natijasida Buxoro yahudiylarining katta qismi tarixiy yashash hududlarini tark etishga majbur bo'lgan.

Natijada ularning ko'pchiligi Isroil, AQSh va Yevropa mamlakatlariga ko'chib ketgan bo'lib, bu holat Buxoro yahudiylarining an'anaviy jamoaviy tuzilmasining zaiflashishiga olib kelgan. Shunga qaramay, diaspora sharoitida ham ular o'z tarixiy xotirasi, diniy an'analari va madaniy merosini saqlab qolishga intilgan. Shu bois Buxoro yahudiylarining XX asr boshlaridagi hayoti va faoliyati Markaziy Osiyo tarixida muhim ilmiy ahamiyatga ega bo'lgan masala sifatida baholanadi.

Buxoroda tug'ilib yashab ijod qilgan yahudiylardan biri Aron Shalomayevdir. Aron Shalomayev (1917–2004) Buxoro yahudiylari orasidan chiqqan taniqli yozuvchi, dramaturg va pedagog bo'lib, 1917-yil 20-oktabrda Buxoro shahrida tug'ilgan. U O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi (1987) unvoniga sazovor bo'lgan. 1934-yilda Toshkentdagi o'qituvchilar uyini (o'qituvchilar tayyorlash kursini) tugatgan. Yozuvchilik faoliyatini 1930-yillarda boshlagan. Uning "Oqibat" nomli pyesasi ilk asarlaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, u "Ona mehri", "Ardoqli Vatan" kabi ko'plab boshqa pyesalar muallifi. Uning Buxoroda tug'ilganligi va hayotining dastlabki yillari shu yerda o'tganligi uning ijodiga katta ta'sir ko'rsatgan. Uning asarlari Buxoro yahudiylari jamoasining hayoti, madaniyati va an'alarini aks ettiradi. U 2004-yilda Isroilda vafot etgan. Aron Shalomayev Buxoro yahudiylari madaniyatini asrab-avaylash va uni adabiyotda aks ettirishga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir.

Aron Shalomayev nafaqat yozuvchi, balki uzoq yillar davomida pedagog sifatida ham faoliyat yuritgan. U Toshkentda ta'lim olganidan so'ng, Buxoro va Samarqand viloyatlaridagi maktablarda o'qituvchi bo'lib ishlagan. Uning pedagogik faoliyati yosh avlodni tarbiyalashga qaratilgan edi. U o'z bilimi va tajribasini yoshlarga berish orqali jamiyatga katta foyda keltirgan, ko'plab shogirdlar yetishtirgan.

Shalomayevning ijodiy merosi ancha boy. Uning asarlari ko'pincha Buxoro yahudiylari jamoasining kundalik hayoti, ularning orzu-umidlari, qiyinchiliklari va sovet jamiyatiga integratsiyalashuvi haqida hikoya qiladi.

Uning "Oqibat", "Ona mehri" kabi pyesalari Markaziy Osiyodagi turli teatrlar, xususan, Samarqand va Toshkentdagi yahudiy-tojik teatrlarida muvaffaqiyatli sahnalashtirilgan. Bu pyesalar tomoshabinlar orasida juda mashhur bo'lgan.

U asosan dramatik asarlar yozgan bo'lsa-da, uning ijodida hikoyalar va publitsistik maqolalar ham mavjud. Uning uslubi sodda va xalqqa yaqinligi bilan ajralib turardi. "Oqibat" pyesasi ayniqsa e'tiborga loyiqdir, chunki u Markaziy Osiyo yahudiylarining hayotidagi o'zgarishlarni, oilaviy munosabatlarni va insoniy qadriyatlarni chuqur tahlil qiladi.

Aron Shalomayev yahudiy-tojik tilida (buxoriy tilida) ijod qilgan kamsonli adiblardan biri sifatida Buxoro yahudiylarining madaniy merosida alohida o'rin egallaydi. Uning ijodi nafaqat adabiy hodisa, balki muayyan etnolingvistik muhitning mahsuli sifatida ham ilmiy ahamiyatga

⁵² Тахалов С. Некоторые раздумья о бухарско-еврейском языке. The Bukharian Times. 24 – 30 АБГУСТА 2017 №811.

ega. Chunki Shalomayev o‘z asarlarida kundalik buxoriy tilining leksik, semantik va stilistik imkoniyatlarini badiiy ifoda vositasiga aylantira olgan yozuvchilardan biridir.

Aron Shalomayev asarlarining muhim jihati shundaki, ular yahudiy-tojik tilining tirik, amaliy shaklini aks ettiradi. Uning ijodida buxoriy tilining og‘zaki nutqqa xos unsurlari, diniy va maishiy terminlar, ibroniy-oromiy manbali leksik birliklar tabiiy holda uyg‘unlashgan. Bu esa yozuvchining asarlarini nafaqat badiiy, balki lingvistik manba sifatida ham qimmatli qiladi. Aynan shu jihat Shalomayev ijodini tilni hujjatlashtirish va saqlash jarayonida muhim omilga aylantiradi.

Shuningdek, yozuvchining asarlarida Buxoro yahudiylarining tarixiy xotirasi, diniy dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va madaniy qadriyatlari badiiy obrazlar orqali ifodalangan. Bu holat yahudiy-tojik tilining faqat aloqa vositasi emas, balki madaniy mazmun tashuvchi til ekanligini yaqqol ko‘rsatadi. Shalomayev ijodi orqali buxoriy til jamoaning ichki hayoti, axloqiy me‘yorlari va tarixiy tajribasini aks ettiruvchi madaniy kod sifatida namoyon bo‘ladi.

Natijada Aron Shalomayevning adabiy faoliyati yahudiy-tojik (buxoriy) tilining saqlanib qolishi va madaniy meros sifatida keyingi avlodlarga yetib borishida muhim rol o‘ynagan. Uning asarlari orqali bu til yozma adabiyot darajasiga ko‘tarilib, Buxoro yahudiylarining etnomadaniy identitetini mustahkamlovchi omillardan biriga aylangan. Shu bois Shalomayev ijodini o‘rganish Buxoro yahudiylarining tili va madaniyatini tadqiq etishda muhim ilmiy manba sifatida qaraladi.

Isroildagi faoliyati: 1990-yillarda Isroilga ko‘chib ketganidan so‘ng ham u adabiy faoliyatini davom ettirdi. U buxor yahudiylari jamoasi orasida faol bo‘lib, o‘z asarlarini nashr ettirishda davom etdi va diasporadagi madaniy hayotni jonlantirishga harakat qildi.

O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan san‘at arbobi unvoni uning madaniyat rivojiga qo‘shgan ulkan hissasining e‘tirofidir. Aron Shalomayev Buxoro yahudiy jamoasining so‘nggi yirik adabiy namoyandalaridan biri bo‘lib, uning hayoti va ijodi Markaziy Osiyo xalqlari va yahudiy diasporasi o‘rtasidagi madaniy ko‘prik vazifasini o‘tagan.

1990-yillarda sobiq Sovet Ittifoqining parchalanishi ortidan yuzaga kelgan siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy beqarorlik sharoitida Buxoro yahudiylarining katta qismi tarixiy yashash hududlarini tark etishga majbur bo‘ldi. Mazkur migratsion jarayonlar Buxoro yahudiylari tarixida tub burilish yasab, jamoaning an‘anaviy madaniy va ijtimoiy tuzilmasiga jiddiy ta‘sir ko‘rsatdi. Ana shu ommaviy ko‘chish jarayonida Aron Shalomayev ham ko‘plab vatandoshlari singari oilasi bilan Isroil davlatiga hijrat qilgan.

Tahlil va natijalar. Aron Shalomayevning Isroilga ko‘chib ketishi shaxsiy tanlovdan ko‘ra, ko‘proq davr taqozosi va tarixiy sharoitlar bilan belgilangani ehtimoldan xoli emas. Chunki 1990-yillarda Markaziy Osiyoda yashovchi yahudiy jamoalari uchun ijtimoiy kafolatlarining zaiflashuvi, iqtisodiy qiyinchiliklar va kelajak istiqbolining noaniqligi muhim omillardan biri bo‘lgan. Shu bilan birga, Isroilga ko‘chish diniy-ideologik jihatdan ham “tarixiy vatanga qaytish” g‘oyasi bilan asoslangan bo‘lib, bu omil ham Buxoro yahudiylari orasida keng tarqalgan edi.

Isroilga ko‘chib o‘tgach, Aron Shalomayev o‘zining adabiy faoliyatini to‘xtatmagan, balki yangi diasporaviy muhitda ham ijod qilishda davom etgan. Uning Isroildagi ijodiy faoliyati alohida ilmiy ahamiyatga ega, chunki bu davr asarlarida muallif Buxoro yahudiylarining migratsiya bilan bog‘liq ruhiy kechinmalari, vatandan ajralish hissi, madaniy xotira va identitet muammolarini badiiy ifodalashga intilgan. Aynan shu jihat Shalomayev ijodini oddiy adabiy jarayondan tashqariga olib chiqib, uni diasporaviy adabiyot kontekstida o‘rganish imkonini beradi.

Muhim jihati shundaki, yozuvchi Isroil sharoitida yashaganiga qaramay, yahudiy-tojik (buxoriy) tilida ijod qilish an‘anasini saqlab qolgan. Bu holat buxoriy tilining yangi geografik makonda ham yashab qolish salohiyatiga ega ekanligini ko‘rsatadi. Shalomayev ijodi orqali buxoriy tili Isroil diasporasida faqat maishiy nutq vositasi emas, balki madaniy xotirani saqlovchi yozma til sifatida ham namoyon bo‘lgan. Shu sababli uning asarlari tilshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham muhim manba hisoblanadi.

Ma‘lumotlarga ko‘ra, Aron Shalomayev umrining oxirigacha, ya‘ni 2004-yilga qadar Isroilda yashagan. Uning Isroilga doimiy yashash uchun ketganidan so‘ng Buxoroga qaytib kelmaganligi qayd etiladi. Biroq ushbu holatning aniq sabablari hozirgi kunda ochiq manbalarda yetarlicha yoritilmagan. Yozuvchining sog‘lig‘i, ijtimoiy sharoiti, yosh omili yoki shaxsiy

qarashlari bilan bog'liq ehtimoliy sabablar mavjud bo'lishi mumkin, biroq ularning birortasini ishonchli dalillarsiz qat'iy xulosa sifatida ilgari surish ilmiy jihatdan to'g'ri emas. Shu bois mazkur masala ochiq ilmiy muammo sifatida qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda Aron Shalomayevning Isroilga ko'chishi va u yerdagi hayotiy hamda ijodiy faoliyati Buxoro yahudiylarining XX asr oxiri – XXI asr boshlaridagi migratsion tajribasini, diasporadagi madaniy moslashuv jarayonlarini va buxoriy tilining tarixiy taqdirini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi. Uning hayot yo'li va ijodi orqali Buxoro yahudiylarining vatandan uzoqda ham o'z etnomadaniy identitetini saqlab qolishga bo'lgan intilishi yaqqol namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://mirarabmadrasa.uz/oz/news/208>
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Buxoro_yahudiylari
3. livejournal.com/5636641.html.История Бухарских евреев с древнейших времён до настоящего времени (часть 1)
4. Тахалов С. Некоторые раздумья о бухарско-еврейском языке. The Bukharian Times. 24 – 30 АВГУСТА 2017 №811.
5. Шаламаев А., Толмас Х. (ред.). Страницы литературы бухарских евреев, т.1. Тель-Авив, 1998

TO'HFAXON (Yafa) PINXASOVA VA UNING “SAN'AT VA SAN'ATKORONI MUSIQAI AN'ANAVII BUXORI” KITABI

*Xodjayeva Sanobar Nasrullayevna
Buxoro davlat texnika universiteti katta
o'qituvchi*

Buxoro folklor qo'shiqlarining iste'dodli ijrochisi va mohir bilimdoni, sozanda san'atining yirik vakili To'hfaxon(Yafa) Pinxasova 1928 yil 5 oktyabrda Buxoro shahrida tug'ilgan. Otasi-onasi ziyoli kishilar edi. Onasi Nekqadam Taxalova o'qituvchi bo'lsa-da, doira chalishni yaxshi bilar va ba'zan qiziga o'rgatardi. Yosh Yafaning zehni o'tkir bo'lganligi sababli bilimlarni tezda o'zlashtirar edi. U bolalik yillarini xotirlab, kitobida shunday yozadi: “Har kecha tushimda kimlardir “Yur doira chalib, raqsga tushamiz” deydi”.

Yafa besh yoshidan qo'shiq aytib raqsga tusha boshladi. Buxoro shahridagi V.I.Lenin nomli (hozirgi Buxoro shahar 1-son) maktabda o'qidi. Olti yoshidan maktabning “Sanoyi nafisa” to'garagiga qatnab, konsertlarda ishtirok etdi[1]. Uning bolalik va yoshlik yillari 30-yillardagi qiyinchiliklar hamda Ikkinchi jahon urushi davriga to'g'ri keldi. 1945 yilda onasi bevaqt vafot etgach, Buxoro pedagogika instituti (hozirgi BDU)ning adabiyot yo'nalishi bo'yicha 2-kursda o'qishini tashlab ukalariga qarash va oilani boqish uchun ishlashga majbur bo'ldi.

Y.Pinxasovaga chiroyli tembrli va keng diapazonli, tabiiy kuchli va jarangdor kuylash ovozi, jozibali raqs harakatlari, sahnaga mos qiyofasi va badiiy mahoratining uyg'unlashgani ancha erta ijodiy kamolotga erishish imkonini berdi. O'n besh yoshidan oilaviy marosimlarda sozanda sifatida qatnasha boshladi[2]. Sozanda atamasi faqat ayollar ishtirokidagi oilaviy marosimlarda musiqiy xizmat ko'rsatuvchi xonanda va raqqosaning shahar an'anaviy professional madaniyati vakillariga nisbatan ishlatilgan. Mazkur janr Buxoro, Samarqand, Shahrisabz va Dushanbe shaharlarida keng ommalashgan[3].

To'hfaxon usta Olim Komilovdan doira usullarini, Rajabxon, Noshpo'tixon(Hevsi Baqoyeva), Xalilxon Karkigidan g'azal va lapar aytish, zang va qayroq o'yinlari, tor chertish, muxammasxonlik va “Shashmaqom” yo'llarini o'rgandi[4]. Doira chalish usullari- nog'ora, ravona, chillaki, safolak, javoni singarilarni mukammal o'zlashtirdi[5]. Uning chiqishlari buxoroliklarning e'tiborini torta boshladi, mashhurligi oshib, turli oilaviy marosimlarga ko'proq taklif qilinadigan bo'ldi. Buxoroliklar orasida “tuhfa”, “sovg'a” degan ma'noni anglatuvchi “To'hfaxon” nomi bilan tanildi.

MUNDARIJA

Tabrik soʻzi	3
1-SHOʻBA. BUXORO VOHASIDA YAHUDIYLAR MEʼMORIY MEROSINING SHAKLLANISHI VA RIVOJI.....	5
Роберт Альмеев. Пайкендская менора - свидетельство о пребывании предков Бухарских евреев в Бухарском оазисе в X.в.....	5
Вохидов Шодмон, Шарифова Гулпар. Еврейский квартал в Бухаре сквозь времён и года... ..	7
Бегметов Улутбек Рахматуллаевич. Вклад Бухарских евреев в экономическое развитие ..	20
Akramov Dilmurod Nurmurodovich. Tasviriy sanʼat taʼlimida Buxoro yahudiylari meʼmoriy merosidan foydalanish imkoniyatlari.....	22
Aymatova Zarnigor Gʻulomovna. Sinagoga: kelib chiqish tarixi va Buxoro jamoasining ma'naviy merosi.....	25
Кобилджонов Сухроб, Раджабов Амир. Дома Бухарских евреев	30
Shaxzod Yodgorov. XIX–XX asrlarda Buxoro yahudiy meʼmorchiligining evolyutsiyasi: anʼana va modernizatsiya	35
2-SHOʻBA. BUXORO YAHUDIYLARINING MUSIQA MADANIYATI VA SANʼAT ANʼANALARI.....	40
Toʻxtasin Rajabov Ibodovich. Buxoro shashmaqomida yahudiy sanʼatkorlarning oʻrni	40
Вохидов Шодмон, Эргашев Джахонгир. Нагрудные украшения Бухарских евреев.....	43
B. Mustafayev. Buxoro yahudiy maqomchilari va ustoz-shogird anʼanalari	48
Muxamedov Toʻlqinjon Djurayevich. Buxoro yahudiylari tarixi va ularning shashmaqom sanʼatidagi oʻrni	50
Имануэль Рыбаков. О творчестве поэта Юсуфа Яхуди	53
Вохидов Шодмон Хусейнович, Нуритдинова Шахнозобону. Виды украшений у Бухарских евреев (конец XIX - начало XX вв.)	60
Вохидов Шодмон Хусейнович, Сенга етмагунча тўхтамайман.....	67
Тамара Катаева. К вопросу преемственности традиций Бухарских евреев в искусстве созанда в США	74
Хушваков Наби Олимович. Истоки макома и Бухарский еврей Шахрисабза в экспозиции музея маком.	75
Эшпўлат Ортиқов. Бухоро яхудийлари ва миллий мумтоз мусикамиз.....	77
Ниязова Махсума Ильясовна. Ювелирное дело Бухарских евреев.	78
Шавкат Бобожонов. Марям Ёкубова – Бухоро яхудийлари санъати дарғаси.....	81
Murodova Sadoqat Qoʻziboyevna. Buxoro shashmaqomi tarixidan	83
Ramazon Xurramov. Buxoro yahudiylari va Aron Shalomayev ijodi.....	86
Xodjayeva Sanobar Nasrullayevna. Toʻhfaxon (Yafa) Pinxasova va uning “Sanʼat va sanʼatkoroni musiqai anʼanaviy Buxori” kitobi.....	89
Norova D.R. Buxoro yahudiylarining anʼanaviy zardoʻzlik liboslari.....	92
Radjabova Nodira Mehmonovna. Nishon Otamurodov-xalq qoʻshiqlari targʻibotchisi.....	93
Нилуфар Турсункулова. Бухоро шашмаком музейини ташкил этиш тамойиллари	96
Muxammadjonova Ruxshona Murodjon qizi. Buxoro yahudiylarining folklor musiqasi va uning zamonaviy talqinlari.....	100
3-SHOʻBA. BUXORO YAHUDIYLARINING URF-ODATLARI, ANʼANALARI VA KUNDALIK TURMUSHI	103
Дониёров Алишер Худайбердиевич. Бухоро яхудийлари маданиятида анъана ва адаптация муаммоси (этнологик ёндашув).....	103
Манзила Қурбонова, Т.Г.Емельяненко – Бухоро яхудийлари этнографияси билимдони .	110
Фаррух Темиров. Академик Садриддин Айний – Бухоро яхудийлари ҳақида	115